

10.1.2008

Dnro 3995/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

RIKOSILMOITUKSEN KIRJAAMINEN YM.

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 28.11.2006 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Turunmaan kihlakunnan poliisilaitoksen Kemiön palvelutoimiston menettelyä rikosilmoituksen vastaanottamista koskevassa asiassa. Kantelija kertoi 9.8.2006 yrittäneensä tuloksetta tehdä rikosilmoitusta kotirauhan häirinnästä. Kantelijan mukaan poliisimiehet olivat väittäneet, että rikosilmoituksen tekeminen ei ollut mahdollista kielellisistä vaikeuksista johtuen eikä ilman todisteita. Lisäksi kantelija katsoi kyseisten poliisimiesten käyttäytyneen epäasiallisesti.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Rikosilmoituksen kirjaamisesta

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 1 §:n 1 momentin mukaan kun asianomistaja tai joku muu ilmoittaa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle rikoksesta tai tapahtumasta, jota hän pitää rikoksena, ilmoitus on viipymättä kirjattava. Saman asetuksen 3 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on mahdollisuuksien mukaan tehtävä selkoa asianomistajalle siitä, mihin toimenpiteisiin rikoksesta tehdyn ilmoituksen tai esitutkintaviranomaisen tietoon muuten tulleen rikoksen johdosta ryhdytään.

Kantelijan kertoman mukaan hän oli tehnyt ilmoituksen kotirauhan häiritsemisestä, mutta ilmoitusta ei ollut suostuttu kirjaamaan ilman todisteita. Poliisilaitoksen mukaan kantelija oli halunnut tehdä rikosilmoituksen sen johdosta, että hänen naapurinsa oli kuljettanut henkilöautoaan ylinopeudella kantelijan kesämökin editse kulkevalla tiellä. Vanhempi konstaapeli oli ilmoittanut kantelijalle, että ilmoitusta ei tällaisissa tapauksissa voida kirjata, koska väitetystä ylinopeudesta ei ollut minkäänlaista näyttöä. Puheena olevalla tiellä ei ollut erillistä nopeusrajoitusta. Poliisilaitoksen lausunnon mukaan yleisön ilmoittamista väitetyistä ylinopeuksista ei poliisin käytännön mukaan kirjata rikosilmoitusta, koska väitettyä tekoa ei yleensä voida näyttää toteen eikä minkäänlaisiin toimenpiteisiin yksittäisen teon kohdalla näin ollen voida ryhtyä.

Sen sijaan tietoja käytetään kohdennettaessa poliisin omia valvontatoimenpiteitä.

Totean ensinnäkin, että nimenomaan ilmoittajan käsitys tapahtuman luonteesta on ratkaisevaa. Jos hän pitää tapahtumaa rikoksena, ilmoitus on kirjattava. Ilmoituksen kirjaamista koskeva säännös on siten varsin ehdoton, ja näin sitä on vakiintuneesti tulkittu myös ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytännössä. Jotta ilmoitus voitaisiin kirjata, tulee vähimmillään kuitenkin ilmoittajan pystyä kertomaan ja kirjaajan ymmärtää, mitä tapahtumaa väitetään rikokseksi. Tässä suhteessa ei mielestäni nyt ollut epäselvyyttä.

Rikosilmoituksen vastaanottamisvelvollisuus ei määräydy sen mukaan, pitääkö vastaanottaja ilmoitettua tapahtumaa rikoksena. Merkitystä ei myöskään ole sillä, millaisena ilmoituksen vastaanottaja pitää epäillyn rikoksen selviämisen todennäköisyyttä. Eri asia on, että esitutkintaviranomaisen on mahdollisuuksien mukaan tehtävä selkoa asianomistajalle siitä, mihin toimenpiteisiin rikoksesta tehdyn ilmoituksen tai esitutkintaviranomaisen tietoon muuten tulleen rikoksen johdosta ryhdytään. Näin ollen poliisi voi joissakin tapauksissa ilmoittaa, ettei aiottu ilmoitus ehkä johda viranomaisten taholta toimenpiteisiin, koska teossa ei heidän mielestään ole kyseessä rikos tai asiaa ei ilmoituksen perusteella ole mahdollista selvittää. Poliisin on kuitenkin tällöinkin otettava ilmoitus vastaan, jos ilmoituksentekijä pysyy kannassaan ja haluaa asian rikoksena tutkittavaksi. Tästäkään ei mielestäni ollut nyt epäselvyyttä.

Edellä todetusta seuraa, että sellainen Turunmaan kihlakunnan poliisilaitoksen lausuntonsa mukaan omaksuma yleinen käytäntö, jossa yleisön ilmoittamista väitetyistä ylinopeuksista ei kirjata rikosilmoitusta, on lähtökohtaisesti asiaa koskevan sääntelyn vastainen.

Ilmoituksen kirjaamisvelvollisuutta koskevan säännöksen tarkoituksena on suojata ilmoituksen tekijän oikeuksia niin, ettei poliisi voi esimerkiksi muotoseikkoihin perustuen torjua ilmoituksen vastaanottamista. Toisaalta oikeuskirjallisuudessa on katsottu, ettei esitutkintaviranomaisen kuitenkaan tarvitse ottaa vastaan ilmoitusta, jos jo itse ilmoituksesta voidaan päätellä, ettei sen johdosta voida ryhtyä mihinkään esitutkintaviranomaiselle kuuluviin toimenpiteisiin (Helminen – Lehtola – Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2005, s. 182). Tähän on myös poliisilaitoksen selvityksessä viitattu. Totean kuitenkin, että mainitussa teoksen kohdassa on edellä todettua tarkemmin vielä yksilöity tilanteita, joista voidaan päätellä, että ilmoituksen kirjaamatta jättäminen voi olla mahdollista vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa. Siinä on nimittäin viitattu esimerkiksi selvästi mieleltään häiriintyneen henkilön tekemiin ilmoituksiin, jotka eivät sisällä mitään järjellistä ilmiäntoa. Nyt ei ollut kyse tällaisesta tilanteesta.

Edellä todetun perusteella katson vanhemman konstaapelin ja ylikonstaapelin menetelleen esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 1 §:n 1 momentin vastaisesti, kun he eivät olleet kirjanneet kantelijan ilmoitusta. Saatan käsitykseni menettelyn virheellisyydestä vastaisen varalle heidän tietoonsa.

Koska menettely oli saadun selvityksen mukaan perustunut Turunmaan

kihlakunnan poliisilaitoksen yleiseen käytäntöön, jolle poliisipäällikkö on vielä antanut lausunnossaan hyväksyntänsä, saatan käsitykseni menettelyn virheellisyydestä myös hänen tietoonsa poliisilaitoksen vastaisessa koulutuksessa huomioon otettavaksi.

3.2

Poliisimiesten käyttäytymisestä

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa viranomaisessa käsitellyksi asianmukaisesti. Kyse on hyvästä hallinnosta, jonka perusteista säädetään tarkemmin hallintolain 2 luvussa. Viranomaisen on esimerkiksi 9 §:n 1 momentin mukaan käytettävä asiallista kieltä, mikä merkitsee muun muassa sitä, että hallinnon asiakkaaseen ei kohdisteta loukkaavia tai väheksyviä sanontoja. Vastaavasti poliisilain 2 §:ssä mainittujen poliisin toiminnan yleisten periaatteiden mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Valtion virkamieslain 14 §:n 2 momentissa puolestaan säädetään, että virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla. Koska poliisimiehillä on oikeus merkittävän julkisen vallan käyttöön, heidän toiminnassaan asianmukaisen käytöksen vaatimus korostuu.

Kantelun mukaan poliisimiehet olivat käyttäytyneet epäasiallisesti kantelijan ja tämän vaimon yrittäessä jättää rikosilmoitusta. Tämä oli kantelun mukaan ilmennyt esimerkiksi niin, että kantelijan vaimoa oli kehoitettu pitämään suunsa kiinni. Poliisilaitoksen selvityksissä sama asia on puolestaan nähty niin, että äänen korottaminen oli ollut välttämätöntä, jotta molemmin puolin kovääniseksi muodostunut kinastelu olisi saatu loppumaan.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella ei ole mahdollista saada selkeää kuvaa siitä, kuinka ja missä sävyssä keskustelu oli missäkin vaiheessa poliisiasemalla edennyt. Selvää on mielestäni kuitenkin se, että tilanne oli poliisilaitoksella ainakin jossakin määrin kärjistynyt sen johdosta, että kantelijan rikosilmoitusta ei ollut suostuttu ottamaan vastaan. Tilanteelta olisi vältytty, jos asiassa olisi alun perin menetelty ilmoituksen kirjaamisvelvollisuutta koskevan veloitteen edellyttämällä tavalla. Kantelija puolisoineen oli siten perustellusti kokenut tilanteen epäoikeudenmukaisena, mistä oli seurannut sananvaihtoa ensin vanhemman konstaapelin ja sittemmin myös ylikonstaapelin kanssa sillä seurauksella, että poliisimiehet olivat korottaneet ääntänsä.

Näyttää siltä, että kyseiset poliisimiehet olisivat käyttäneet epäasiallista kieltä, ei ole. Toisaalta se, että virkamies korottaa asiakaspalvelutilanteessa ääntänsä, voidaan subjektiivisella tasolla kokea epäasiallisena käytöksenä, vaikka menettelylle voisikin olla joissakin poikkeuksellisissa tapauksissa objektiivisesti arvioituna hyväksyttävä peruste.

On ilmeistä, että poliisimiehet olivat provosoituneet puheena olevassa asiakaspalvelutilanteessa ja korottaneet ääntänsä tavalla, joka ei olisi ollut välttämätöntä. Koska komisario on esimiehen ominaisuudessa jo puuttunut poliisimiesten toimintaan puheena olevassa tilanteessa, en katso aiheelliseksi ryhtyä asiassa tältä osin enempään toimenpiteisiin kuin että saatan tässä esittämäni näkökohdat mainittujen poliisimiesten tietoon.

3.3

Poliisilaitoksen selvitysten asianmukaisuudesta

Poliisilaitoksen selvityksissä on todettu, että kantelijasta oli tehty kaksi rikosilmoitusta laittomasta uhkauksesta. Kantelija on vastineessaan kuitenkin kiistänyt, että ensiksi mainittu koskisi häntä.

Kantelijan väitteen paikkansapitävyys on todettavissa muun muassa lääninhallituksen tänne toimittamasta esitutkinta-aineistosta. Koska puheena olevalla seikalla ei kuitenkaan ollut merkitystä nyt esillä olevan asian tutkinnan kannalta, tydyn enempiin toimenpiteisiin ryhtymättä saattamaan poliisilaitoksen tietoon edellä todetun havaintoni, koska ylimmän laillisuusvalvojan on voitava luottaa annettujen selvitysten paikkansapitävyyteen.

3.4

Esitutkinnasta tiedottamisesta

Kantelija on vastineessaan arvostellut poliisilaitosta myös vireillä ollutta esitutkintaa koskeneesta tiedottamisesta Salon Seudun Sanomissa 25.8.2006 neljä kuukautta ennen kuin asia oli edennyt syyttäjän harkittavaksi. Kantelija katsoi poliisin omaksuneen poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen roolin asiassa.

Esitutkintalain 49 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnasta on tiedotettava siten, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa ja haittaa. Saman pykälän 2 momentin mukaan esitutkintaa koskevien tietojen antamisesta julkisuuteen säädetään asetuksella. Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 9 §:n mukaan oikeus antaa tietoja esitutkinnasta julkisuuteen on tutkinnanjohtajalla ja hänen esimiehellään sekä esimiehen määräämällä muulla virkamiehellä.

Totean ensinnäkin, että ulkoinen tiedottaminen on kiinteä osa poliisin toimintaa. Sillä edistetään julkisuusperiaatteen toteutumista sekä poliisitoiminnan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Toisaalta, vaikka julkisuusperiaate onkin yksi demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä, sen toteuttamiselle on kuitenkin asioiden erilaisesta luonteesta riippuen olemassa lainsäädännössä asetettuja – muun muassa salassapitoa koskevia – reunaehtoja. Perustuslain 21 §:n mukaiseen oikeuteen saada asiansa toimivaltaisessa viranomaisessa asianmukaisesti käsitellyksi sisältyy myös oikeus tulla asianmukaisesti kohdelluksi rikosepäilystä tiedotettaessa. Tästä on säädetty lähemmin esitutkintaa koskevassa lainsäädännössä.

Esitutkinnassa asioiden ennenaikaisesta julkistamisesta voi olla haittaa – kuten leimautumista – rikoksesta epäillylle, jota on esitutkintalain 7 §:n 2 momentin mukaan kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä. Tästä syystä epäiltyä on periaatteessa suojeltava julkisuudelta, joskin toisaalta rikoksen selvittämisen intressi ja uusien rikosten estäminen voivat vaatia epäillyn nimen ja jopa kuvankin julkistamista esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 8 §:ssä säädetyllä tavalla. Esitutkintaviranomaiset joutuvatkin vertailemaan erilaisia intressejä keskenään.

Esitutkinnasta tai rikoksista tiedottaminen saattaa olla ongelmallinen kysymys eritoten pienissä yhteisöissä. Jotta välttyttäisiin perusteettomilta arvailuilta ja suoranaisilta väärinkäsityksiltä, poliisin tulee kiinnittää erityistä huomiota tiedottamisensa asiallisuuteen, puolueettomuuteen ja paikkansapitävyyteen. Poliisin tiedottamisen asianmukaisuudessa on viime kädessä kyse poliisin puolueettomuuden ulkoisesta uskottavuudesta. Poliisitoimintaan kohdistuu luonteensa vuoksi korostettuja puolueettomuusodotuksia. Poliisin tulee toimia siten, ettei puolueellisuudesta ja asenteellisuudesta herää minkäänlaisia perusteltuja epäilyjä.

Kyse on nyt siitä, ilmenikö kantelijan tarkoittamassa lehtiartikkelissa esitetyistä poliisin kannanotoista sellaisia tietoja, joiden perusteella asianosaisten henkilöllisyys pystyttäisiin selvittämään vastoin esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 8 §:stä ilmeneviä tarkoituspäriä, tai oliko tiedote muutoin esitutkintalain 49 §:n vastainen. Asiassa on otettava huomioon myös se, antoiko tiedottaminen Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ja esitutkintalain 7 §:n mukaisen syyttömyysolettaman vastaisesti kuvan siitä, että esitutkinnassa epäillyn asemassa olevaa henkilöä pidettäisiin jo syyllisenä.

Lehtiartikkelissa oli kerrottu yhtäältä yleisesti siitä, että saaristossa kiistat teistä, rajoista, kaivoista yms. eivät olleet harvinaisia ja toisaalta käytetty esimerkkinä erityisesti tuoreinta juttua, joka oli liittynyt rasi- ja kiihkeiden käyttöön ja aseella uhkailuun tässä yhteydessä. Edelleen jutussa oli yleisesti kuvattu sitä, miten puheena olevassa tapauksessa osapuolet puolin ja toisin olivat esittäneet syytöksiä toisiaan vastaan. Artikkelissa haastateltu ylikonstaapeli oli todennut muun muassa, että riidat ovat useimmiten siviilijuttuja, jotka eivät kuuluisi poliisille, mutta monissa tapauksissa tilanteet kärjistyvät niin, että naapurit kommunikoiivat toistensa kanssa vain poliisin välityksellä.

Kantelija ei ollut enemmälti yksilöinyt sitä, miltä osin hän katsoi lehtiartikkelin osoittavan poliisin ennakoasenteellista suhtautumista kyseiseen yksittäistapaukseen. Oma käsitykseni on, että puheena olevassa artikkelissa, jonka lähteenä ilmeisestikin oli ollut ainakin osittain ylikonstaapeli, oli osana laajempaa asiakokonaisuutta sivuttu jokseenkin yleisellä tasolla tiettyä yksittäistapausta yksilöimättä enemmälti siihen osallisia henkilöitä niin, että kantelija tai kukaan muukaan olisi kyetty henkilönä yleisesti tunnistamaan. Mielestäni lehtiartikkelista ei myöskään ilmene poliisin kannanottoa epäillyn tai epäiltyjen syyllisyydestä.

Edellä todetun perusteella katson, että asiassa ei tältä osin ole ilmennyt aihetta epäillä sellaista virheellistä menettelyä, jonka vuoksi asiaa olisi perusteltua ryhtyä enemmälti selvittämään. Kirjoitus ei siten esitutkinnasta tiedottamisen osalta anna aihetta toimenpiteisiin.

4

TOIMENPITEET

1. Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen vanhemman konstaapelin ja ylikonstaapelin menettelyn virheellisyydestä rikosilmoituksen kirjaamisessa

vastaisen varalle heidän tietoonsa sekä kiinnitän heidän huomiotaan edellä kohdassa 3.2 asiakaspalvelutilanteen asianmukaisuudesta esittämiini näkökohtiin.

2. Kiinnitän poliisipäällikön huomiota edellä kohdassa 3.1 esittämäni yleiseen käsitykseen poliisilaitoksen käytännöstä ylinopeuksia koskevien rikosilmoitusten kirjaamisessa.

3. Saatan edellä kohdasta 3.3 ilmenevän havaintoni poliisilaitoksen selvitysten sisällöstä poliisilaitoksen tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni mainituille virkamiehille. Samalla lähetän päätöksen tiedoksi Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosastolle.